

Steffensen (KrF):

Jeg er uenig med hr. Arne Melchior i, at man skal vente med at tage initiativer, til man mener, man har den eneste saliggørende løsning, for den tror jeg ikke noget parti kan komme med. Men jeg glæder mig over, at det måske også kan gå sådan, at CD vil gå med ind i det ud fra den samme grundholdning: at vi er imod volden og vil bekæmpe volden.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslagets overgang til anden (sidste) behandling vedtoges uden afstemning.

Første næstformand (Ninn-Hansen):

Jeg foreslår, at forslaget til folketingsbeslutning henvises til retsudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

11) Første behandling af:

Forslag til folketingsbeslutning om offentligt ansattes ytringsfrihed.

[Af Ebba Strange (SF) m. fl.]

(Beslutningsforslag nr. B 31. Fremsat 19/2 82).

Forslaget sattes til forhandling.

*Forhandling***Justitsministeren (Ole Espersen):**

Offentligt ansattes adgang til og lyst til at deltage i den almindelige samfundsdebat er af væsentlig betydning for den demokratiske beslutningsproces i vores samfund, og regeringen er derfor enig i, at det er af væsentlig betydning, at retsordenen indrettes således, at de offentligt ansatte i videst muligt omfang kan deltage i samfundsdebatten og naturligvis kan gøre dette uden frygt for represalier fra deres arbejdsgivere. Dette emnes vigtighed afspejles da også af, at folketinget i de seneste år flere gange har drøftet de problemer, der knytter sig hertil.

Senest behandlede folketinget i 1980 problemerne på foranledning af et beslutningsforslag fra det radikale venstre, og spørgsmålet blev drøftet på grundlag af den redegørelse om gældende ret, som regeringen havde anmodet professor, dr. jur. Bent Christensen om at udarbejde.

I redegørelsen fastslog Bent Christensen bl. a., at der navnlig ud fra hensynet til at sikre den politiske beslutningsproces i visse situationer måtte antages at gælde visse grænser for, hvad bestemte offentligt ansatte kunne udtale sig om, også selv om disse udtalelser i og for sig ikke krænker en egentlig strafbelagt tavshedspligt. Det er denne begrænsning, der i almindelighed beskrives som et udslag af den offentligt ansattes loyalitetsforpligtelse.

Bent Christensen pegede også på en række forskellige forhold, der må indgå i bedømmelsen af, om en offentligt ansat kan ytre sig uden at komme i konflikt med denne loyalitetsforpligtelse. Han konkluderer i den forbindelse, at det ikke er muligt at fastlægge en præcis, almengyldig og let kendelig grænse for offentligt ansattes ytringsfrihed.

Under de tidligere drøftelser her i folketinget synes da også ordførerne for hovedparten af partierne at anerkende, at navnlig hensynet til den politiske beslutningsproces i det system, som vi arbejder under her i Danmark, gør det nødvendigt, at visse offentligt ansatte i visse situationer afholder sig fra at ytre sig i den offentlige debat. Nu har jeg vist fire gange brugt ordet »visse«, og det tydeliggør jo, hvor svært dette i virkeligheden er; det er jo en afgrænsning af, hvad der er tilladt og hvad der ikke er tilladt af hensyn til loyalitetsforpligtelsen, der er det afgørende for os. Men når jeg har brugt dette ordvalg, så er det altså en gengivelse af den meget grundige redegørelse, som jeg et par gange har henvist til.

Jeg forstår det foreliggende beslutningsforslag således, at socialistisk folkeparti ikke finder, at der består et sådant behov, og at man derfor foreslår, at offentlige myndigheder ikke må udøve deres almindelige ledelse i de tilfælde, hvor en offentligt ansat med sine ytringer over for offentligheden har umuliggjort et fortsat samarbejde. Forslagsstillerne har i den forbindelse navnlig henvist til, hvordan offentligt ansattes ytringsfrihed er beskyttet i Sverige, og for at sikre, at dis-

[Justitsministeren]

kussionen af dette vigtige emne her i salen og senere under udvalgsarbejdet finder sted på et sagligt korrekt grundlag, kan der måske være grund til at omtale, hvordan retstilstanden i Sverige må antages at være med hensyn til ytringer af den karakter, som vi drøfter her i dag.

Spørgsmålet er, så vidt det er justitsministeriet bekendt, ikke behandlet i den svenske juridiske litteratur. Det svenske justitiedepartement har imidlertid over for justitsministeriet oplyst, at også i Sverige skal visse offentligt ansatte på grund af den betroede stilling, som de indtager i forhold til deres arbejdsgivere, udvise forsigtighed, når de ytrer sig om forhold, der har sammenhæng med den politiske beslutningsproces, også selv om oplysningerne ikke omfattes af sekretesslagens regler om tavshedspligt. I hvilken udstrækning en sådan pligt anses at foreligge, må afgøres i hvert enkelt tilfælde, bl. a. ud fra en bedømmelse af det pågældende ansættelsesforhold. Hvis en ansat udtaler sig til offentligheden om forhold, som han uden for tavshedspligtens område er gjort bekendt med i fortrolighed, vil det kunne få betydning for samarbejdet mellem arbejdsgiveren og den ansatte, og dette vil som en yderligere konsekvens også i Sverige kunne medføre, at den ansatte får ændrede arbejdsopgaver, eller at han omplaceres. En ændring af den ansattes arbejdsopgaver eller en omplacering under disse omstændigheder anses ikke for at være i strid med den svenske regeringsforms regler om ytringsfrihed for offentligt ansatte.

Heller ikke i Sverige har man således fundet det hensigtsmæssigt eller påkrævet udtrykkeligt at regulere disse spørgsmål i lovsform.

Som finansministeren har givet udtryk for ved tidligere drøftelser af spørgsmålet her i tinget, er det regeringens opfattelse, at de offentligt ansatte i videst muligt omfang bør kunne ytre sig i den offentlige debat, men at navnlig hensynet til den politiske beslutningsproces kræver, at beslutningstagerne i et vist omfang må kunne indrette sig på, at deres rådgivere blandt de offentligt ansatte udviser den fornødne loyalitet over for dem, og at et brud på denne loyalitet må kunne føre til, at de pågældende ansatte om nødvendigt i fremtiden får arbejdsopgaver, hvor denne loyalitetskonflikt ikke opstår.

Men jeg vil gerne tilføje og understrege, at udøvelsen af disse ledelsesbeføjelser naturligvis er undergivet forskellige retlige begrænsninger, herunder navnlig grundsætningen om magtfordrejning, og der er næppe tvivl om, at disse begrænsninger sætter forholdsvist snævre grænser for, i hvilket omfang en styrelse kan reagere over for medarbejdere på grund af offentligt fremsatte ytringer. Af hensyn til ønsket om de offentligt ansattes deltagelse i den offentlige debat bør de offentlige myndigheder være yderst tilbageholdende med at udnytte disse beføjelser.

Det er imidlertid fortsat regeringens opfattelse, at det næppe vil være muligt at fastsætte præcise grænser i egentlig lovgivning, uden at disse grænser må fastlægges på en sådan måde, at det i praksis vil kunne komme til at virke begrænsende for ytringsfriheden, hvad der hverken kan være i de offentligt ansattes eller i demokratiets interesse.

Som anført finder vi, at det er af væsentlig betydning, at de offentligt ansatte kan deltage så frit som muligt i den offentlige debat, også om emner, som de i kraft af deres ansættelse har særlige forudsætninger for at beskæftige sig med, og det er derfor af betydning at overveje, om det er muligt at nedbringe den usikkerhed, der tilsyneladende hersker hos en del af de offentligt ansatte om, hvor grænserne for deres ytringsfrihed går. Det hjælper naturligvis ikke, at man står her eller andre steder og taler om den store frihed, om, at man ikke kan skride ind, og at man ikke bør skride ind, hvis de offentligt ansatte rent faktisk føler en usikkerhed. Det tror jeg sådan set er hovedproblemet i denne forbindelse. Derfor må et centralt element nok antages at være – og det peger forslagsstillerne jo også på – om det er muligt at fastlægge grænserne for den egentlige tavshedspligt på en måde, der i praksis vil være mere vejledende for de offentligt ansatte end de nugældende regler i straffe- og særlovgivningen. Det spørgsmål behandles som bekendt for tiden af et sagkyndigt udvalg, der er nedsat af justitsministeriet, og som forslagsstillerne også henviser til, og det er endnu for tidligt at udtale sig om, hvornår udvalgsarbejdet kan forventes afsluttet.

Må jeg endelig nævne – og det er inden for et område, hvor det ligesom på det andet område, vi talte om i dag, kan være svært at lovgive med klare og præcise regler – som

[Justitsministeren]

noget af det væsentligste, at regeringen til stadighed er positivt indstillet over for sammen med personaleorganisationerne at arbejde for at øge og udbygge medarbejderindflydelsen i forbindelse med ansættelser, forfremmelser og andre personalemæssige dispositioner, bl. a. for på denne måde at nedbringe risikoen for en usaglig personaleadministration. For det er klart, at det, man åbenbart fra nogle offentligt ansattes side frygter, er det, man kunne kalde skjulte sanktioner i form af omflytninger, omrokeringer, ændret tildeling af sager osv. Her er det vigtigt, tror jeg, at der er så stor åbenhed om denne beslutningsproces i forvaltningen som muligt, og det kan ske i kraft af en udnyttelse af de muligheder, der er i forbindelse med samarbejdsudvalg, forfremmelsesnævn osv., muligheder, som regeringen altså ser positivt på.

Hans Jørgen Jensen (S):

I forslaget om offentligt ansattes ytringsfrihed siger forslagsstillerne i bemærkningerne til forslaget, at ytringsfriheden hører til de grundlæggende frihedsrettigheder og skal sikre alsidig oplysning og offentlig debat som nødvendige forudsætninger for demokratisk kontrol.

Jeg tror, at vi alle i folketinget er enige heri. I relation til offentligt ansatte gælder jo særlige bestemmelser, der er nedfældet i særlige love om bl. a. tavshedspligt eller i regler, som er fastsat eller angivet af ledelsen. Forslagsstillerne siger for så vidt, at man finder, at dette er acceptabelt.

Kigger man så på intentionerne i forslaget, kan man efter min vurdering dele det op i to hovedpunkter: punkt 1: offentligt ansattes ytringsfrihed angår de ansattes ret til at udtale sig på egne vegne – med streg under egne vegne – og punkt 2: sanktioner må ikke anvendes mod lovlige ytringer, hvad enten der er tale om påtale fra ledelsen, afskæring fra arbejdsopgaver, forflytninger, forbigåelser ved forfremmelser og ansættelser eller om afskedigelser.

Lad mig tage det sidste først. På sanktionsområdet kan drages analogier over til det private arbejdsmarked, hvor jo netop den seneste hovedaftale mellem Dansk Arbejdsgiverforening og LO er udbygget således, at arbejdsgiverne kan dømmes i arbejdsretten til at genantage eventuelle afskedigede, hvor

man tidligere blot kunne afskedige og betale sig herfra. Jeg nævner dette, fordi det er udtryk for en generel tendens på arbejdsmarkedet, ganske vist kun i sin vorden, men et skridt, som socialdemokratiet hilser velkomment, og som nærmere må drøftes med organisationerne for de ansatte i den offentlige sektor.

Når det drejer sig om de ansattes ret til at udtale sig på egne vegne, synes jeg, at sagen bliver mere kompliceret, hvilket klart fremgår af bemærkningerne. Bl. a. anføres det af forslagsstillerne, at de ønsker at afvente resultatet af arbejdet i det tavshedspligtsudvalg, som regeringen har nedsat.

Også henvisningen til at indføre mindst svenske tilstande vidner om, at det er kompliceret stof, der er tale om. Den svenske lov om ytringsfrihed indeholder således 129 paragraffer.

Endelig synes det mig, at forslagsstillerne i nogen grad enten misforstår eller ikke forstår professor Bent Christensens respons af 11. januar 1980, hvori han fastslår, at der i gældende rets bemærkninger om offentligt ansattes ytringsfrihed ikke blot kan henvises til lovregler om tavshedspligt o. lign., men også til forholdets natur. Og udtrykket »forholdets natur« skal efter min opfattelse forstås på den måde, at ytringsfrihed ikke kan gennemføres alene ved lov, fordi livet er så rigt på nye situationer, hvor nok så gode love ikke slår til, men der skal også tages hensyn til, hvordan og under hvilke omstændigheder ytringsfriheden anvendes.

Lad mig føje til, at ytringsfrihed også har noget med loyalitet at gøre i politisk sammenhæng og kan føre til – hvis den misbruges – at vi mister noget værdifuldt i vores demokrati, dette, at tjenestemænd kan sidde i stillinger i kommuner, amter og stat, uanset hvilken politisk farve der til enhver tid måtte have flertal i de nævnte instanser. Men lad os nu se nærmere på spørgsmålet i udvalgsarbejdet.

Socialdemokratiet vil se positivt på realistiske tanker på dette område, men skal fremhæve, at de faglige organisationer her skal konsulteres, idet mange spørgsmål sikkert kan løses gennem en udbygning af samarbejdet og for så vidt også af det arbejdsretlige system.

Agnete Laustsen (KF):

[Agnete Laustsen]

Over en tredjedel af hele vor arbejdsstyrke er i dag offentligt ansatte, og det er derfor meget væsentligt, at der føres en debat om, i hvilket omfang de er berettigede, nogle ville måske endda sige forpligtede, til at udtale sig om forhold også inden for deres eget arbejdsområde. Det er problemet om forholdet mellem den frihed, som grundlovens § 77 hjemler til »... på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker...«, og så den loyalitet, som alle ansatte, også offentligt ansatte, har over for deres arbejdsplads, eventuelt i forbindelse med tavshedspligt i visse specielle relationer.

Et væsentligt indlæg i denne debat er det responsum, som professor Bent Christensen har udarbejdet om offentligt ansattes ytringsfrihed, hvori han bl.a. siger det meget væsentlige: »Jo højere man værdsætter den offentlige debat, jo færre indskrænkninger bør den underkastes.« Han siger også: »Offentlig debat er en effektiv kontrol med dem, som har magt. Jo bedre deres gerninger belyses, jo mindre vil de misbruge magten.«

Det er væsentligt for os konservative, at vi gennem en saglig offentlig debat sikrer hele vort demokratiske system, og derfor finder vi det ønskeligt, at offentligt ansatte i så vidt omfang som muligt får lejlighed til at ytre sig. Jeg vil også gerne i denne forbindelse fremhæve, at en udstrakt ytringsfrihed er meget vigtig, når der – og så må jeg fra konservativ side sige desværre – i stadig større omfang vedtages bemyndigelseslove og vi dermed lægger stor magt og også stor indflydelse ud til administrationen, uden at vi bevarer den offentlighed vedrørende disse beslutninger, som vi har her i folketinget.

Spørgsmålet er så, om det forslag, som i 1979 blev fremsat af de radikale, og som nu er blevet fremsat af SF, og hvorefter man vil lovfæste regler for offentligt ansattes ytringsfrihed, er den rigtige måde at sikre retten på.

I artikler i AC-debat fra september 1981 stilles problemet klart op i overskriften på to artikler af henholdsvis fru Ebba Strange og professor Bent Christensen, idet politikerens udtaler: »Vi skal have faste regler«, mens forvaltningsretseksperter udtaler: »Umuligt at lægge faste rammer«. Vi er fra konservativ side enige med forvaltningsretseksperter, idet vi finder, at fastsættelse af eksakte regler på dette meget diffuse område nok snarere vil betyde en indskrænkning af ytringsfriheden.

Jeg er ganske enig med justitsministeren i, at det netop er det, vi vil undgå.

Samtidig må man ikke være blind for, at selv om en offentligt ansat kan være fuldt lovligt berettiget til at udtale sig, kan vedkommendes udtalelser virke så belastende for klimaet og samarbejdet på arbejdspladsen, at der kan iværksættes mere eller mindre formummene tjenstlige sanktioner, og noget sådant kan ingen nok så velment lov hindre.

Vi finder derfor, som også SF er inde på, at det måske er mere væsentligt at se på: hvor går grænserne for tavshedspligten? Der henvises også i bemærkningerne til det arbejde, som for øjeblikket er iværksat af regeringen, og vi finder det også væsentligt, at disse problemer inddrages i forbindelse med den revision af offentlighedsloven og forvaltningsloven, som nu har fået yderligere udsættelse. Vi tror ikke på, at disse meget specificerede regler kan løse problemerne. Vi ser fra konservativ side snarere betydningen af, at vi plejer vort demokrati, at vi udvikler og tilpasser ytringsfriheden, således at offentligt ansatte ikke af frygt for sanktioner undlader at deltage i den offentlige debat, især når den angår farlige emner, for det er jo dér, problemet ligger.

Brøndsted (V):

Det er meget almindeligt, at man siger, at der er alt for mange offentligt ansatte i vore forskellige politiske organer, også alt for mange offentligt ansatte i dette folketing. Det kunne jo tages som et udtryk for, at det ikke er så belastende at være offentligt ansat, at man ikke har let ved at få lejlighed til at deltage i den politiske debat i de forskellige forsamlinger, hvor man har mulighed for at få sæde. Det må også tages som et udtryk for, at problemet ikke er almindeligt, og at det er et problem, som i hvert fald langt de fleste offentligt ansatte let lever med. Jeg synes, det er meget få sager, vi har haft i årenes løb, hvor der har været et modsætningsforhold mellem den stilling, som en offentligt ansat har beklædt, og så deltagelsen i den offentlige debat i det politiske arbejde. Jeg tager dette som et udtryk for, at den, der er ansat i det offentlige tjeneste, udmærket selv kan finde balancen, og for, at der er en meget udbredt loyalitetsfølelse hos arbejdskraften inden for alle former for offentlige arbejds-

[Brøndsted]

pladser. Man ved udmærket i det daglige, hvor grænsen går mellem det, der er oplysninger og viden, der skal bringes frem i debatten, og det, der vil skade sagen, hvis tingene kommer frem. Jeg tror, vi må se i øjnene, at det vil være helt ugørligt – også på baggrund af de punkter, forslagsstillerne har stillet op her i B 31 – det vil være helt umuligt at give nogle regler, der vil være alment gyldige for de mange forskellige situationer, man vil komme i.

Jeg mener, der er en meget udbredt loyalitetsfølelse, både over for arbejdspladsen, over for de arbejdsopgaver, man har, og over for de medarbejdere, man er sammen med. Hvis man ikke har den loyalitetsfølelse, vil man hænge sine medarbejdere ud, og det samme vil gælde for den ledelse, man har, det være sig en politisk eller en ansat ledelse. Man vil gøre arbejdet umuligt, hvis man ikke kender den rigtige linjedragning mellem, hvad der er ytringsbrugeligt, og hvad der må holdes tilbage.

Justitsministeren har peget på det naturlige i, at det må være i de faglige organisationer, det må være i samarbejdsudvalgene, det må være på arbejdspladsen, man skal tage problemet op, når det er der, og prøve på – alt efter de arbejdsvilkår, der er på arbejdspladsen – at finde linjedragningen, hvis der er problemer.

Der ligger en hel masse meget spændende materiale om problemstillingen, og vi vil da være med til at få den belyst, men vi tror ikke, det er ønskeligt eller gørligt at fastsætte nogle meget stramme regler. Det kunne føre til, at det blev vanskeligere for offentligt ansatte at tage del i debatten fremfor lettere.

Margrete Auken (SF):

Der er åbenbart almindelig enighed om – måske lige bortset fra den sidste taler – at problemet har meget stor betydning, eller at de offentligt ansattes ytringsret, kunne jeg også have lyst til at kalde det en gang imellem, betyder meget for, at den demokratiske debat kommer til at foregå rigtigt. Det må ses på baggrund af, at vi har et meget vanskeligt opfatteligt, for ikke at sige vanskeligt gennemskueligt, samfund, hvor det bliver vanskeligere og vanskeligere for almindelige mennesker, hvortil jeg henregner politikere, at forvalte deres demokratiske ansvar.

Her vil jeg godt lige sparke ind, at det er netop for at sikre den politiske beslutningsproces, vi beder om en ytringsfrihed. Hvis vi ikke har den ytringsfrihed, bliver den politiske beslutningsproces nemlig alt for ukvalificeret, og så bliver det kun dem, der sidder tæt på administration osv., der får adgang til oplysningerne. Det skal jeg vende tilbage til om lidt.

Det er vigtigt, at vores eksperter i samfundet snakker op i tide, og jeg mener bestemt ikke, at det skal være deres chefer, der afgør, hvornår det er utide. Her kommer vi til det. Jeg synes, der er et kolossalt misforhold mellem den næsten festtaleagtige stemning, der har været her, i hvert fald for et par taleres vedkommende, og så de faktiske forhold. Jeg forstår, at hr. Brøndsted, som jo har kendskab til en række venstrekommuner, dog beherskede sin begejstring en lille smule over, hvor godt det var med de offentligt ansattes ytringsfrihed. Kommer sandheden frem, ved vi jo udmærket godt, at i amter og kommuner er det næsten umuligt at komme til at udtale sig, i hvert fald hvis det på nogen måde kan opfattes som en kritik af den forvaltning, man er ansat i. Der findes faktisk regler. Jeg mener i øvrigt, det er noget, der bør komme frem i udvalget, hvor mange generelle regler der er lavet rundt omkring i amter og kommuner og for den sags skyld også i ministerierne.

Når vi kommer til ministerierne, vil man opdage, at mange af dem næsten kan virke som en fæstning – ikke omkring ministeren – han får såmænd kniven, hvis det skal være – men omkring departementscheferne og kontorcheferne osv. Der er lukket, og det er umuligt at få dem til at udtale sig, i hvert fald på en sådan måde, at vi andre bagefter kan komme og henvise til den og den ekspert, hvis det går på tværs af, hvad der foregår på chefsplan. Jeg synes, det skal frem, og de sager, vi har haft, har jo handlet om det.

Jeg vil godt som et grelt eksempel på misforholdet tage det ministerium frem, hvor der er størst tradition for åbenhed, og hvor man har gjort meget ud af at være et åbent ministerium, nemlig miljøministeriet. Det er også vigtigt i miljøministeriet, fordi netop fejltagelser inden for miljøsagerne mange gange får uoprettelige følger. Det er ikke muligt bagefter, hvis der kommer andre politiske magthavere til, at ændre ting, hvis det faktisk

[Margrete Auken]

er gået galt. Derfor er det selvfølgelig pinende nødvendigt, at man på alle leder inden for miljøadministrationen får lov til at fortælle os på eget initiativ, hvad der er galt. Netop her viser det sig, at når det kommer til stykket – så længe der ikke er noget, der brænder på, går det jo fint nok, men når det kommer til stykket – render vi pludselig ind i generelle mundkurvssager. Så må pludselig biologer det ene sted og geologer det andet sted ikke bare have lov at udtale sig, nej, så skal de lige hen og vende omkring en direktør, en miljødirektør, som f.eks. kan være økonom og derfor temmelig uinteressant, når man skal have oplysninger om, hvad der foregår på det biologiske plan.

Disse mundkurvssager – jeg nævner Cheminovasagen, jeg nævner Hjarbæk Fjord-sagen som to eklatante eksempler, som vi har haft fremme og vendt i pressen – viser, at der er et mægtigt misforhold, og de forklarer, hvorfor det at omgås offentligt ansatte nogle gange er sådan, at man har en fornemmelse af, at det er tøsedrengenes vagtparade, der stiller op. Så hundeanget er de for at fortælle de ting, de ved, til os andre.

Jeg er opmærksom på, at Magisterforeningen har taget sagen op. Jeg synes, det er væsentligt, at det bliver stillet som overenskomstkrav også for de offentligt ansatte, fordi de selv lider under det, og des mere, jo længere væk de er fra deres chef. Er de først kommet meget tæt på, sker der det, som vi så i en kronik i Politiken, hvor tre på chefsniveau eller deromkring skrev en kronik om de offentligt ansattes ytringsfrihed. Den kunne man lige så godt med et citat – jeg tror, det er fra Poul Andersens forvaltningsret – have kaldt »forvaltningens uforstyrrede førelse«. Man vil sikre forvaltningens uforstyrrede førelse. Det tager en fantastisk tid for de stakkels chefer, og det tager en fantastisk tid ind imellem også for den stakkels minister, hvis der er debat af en art, der ikke helt er styr på, men jeg mener, at vi skal sigte henimod både politikere og chefer og ledere, som kan magte denne komplicerede debat, og som måske også en gang imellem har så meget format i sig, at de er villige til at indrømme, når de har taget fejl. Så var vi meget langt i denne sammenhæng.

Arne Melchior (CD):

Denne debat ligner den just forudgående deri, at der i begge tilfælde er tale om ting, der er væsentlige, og ting, der er svære. Jeg synes, at fru Margrete Auken ikke mindst i sin artikel i Ekstra Bladet i går gør tingen meget enkel, nemlig: alle skal have lov til alting. Det er selvfølgelig også en dejlig paradisk tilstand, hvis man kunne opnå den.

Jeg tror imidlertid, alt kan overdrives. Psykologer ved, at når ting overdrives, går de ofte over i deres modsætning. Selv kærlighed kan overdrives, både kærlighed fra forældre til børn og kærlighed mellem andre, og en kærlighedsomfavnelser kan ende i et kvæler-tag. Frihed kan overdrives, det har professor Løgstrup skrevet meget om, og jeg mener også, at ytringsfrihed kan overdrives og ende i sin modsætning, hvis den forstås på den måde, at alle må alting hele tiden.

Vi kender her fra dette hus udmærket, at vi må pålægge os begrænsninger, som ikke er paragraferede, men som dog alligevel er der. Begrænsningerne er paragraferede, når det drejer sig om det udenrigspolitiske nævns forhandlinger, men f.eks. ikke, når det drejer sig om ikke at referere fra udvalg. Det er noget, vi af praktiske årsager har pålagt os selv, og det er gud ske lov sjældent, den regel brydes.

På samme måde er det også meget svært at paragraferer den tavshedspligt, som folk i private virksomheder og organisationer må være pålagt. Der står visse ting om det, men det er meget lidt, og det er umuligt for nogen lovgivning at angive, hvordan det i praksis og i alle livets mangfoldige tilfælde skal være.

Jeg mener i og for sig – selv om jeg har erkendt, at sagen er svær – at den ikke er sværere for offentligt ansatte, end den er for privat ansatte. Der gælder stort set de samme holdninger, de samme begrænsninger, den samme hensyntagen og de samme krav om loyalitet for folk i offentlig stilling som for folk i privat stilling. Justitsministeren var inde på det, måske på en lidt anden led, men jeg tror, han også mente dette, at det ville nødvendiggøre en hel forandring af vor forvaltning og altså af den stabile og loyale og neutrale embedsstab, som vi opererer med her, både i statslig og i kommunal og amtslig forvaltning, hvis man skulle indføre de ting, som dette forslag ønsker.

[Arne Melchior]

Desuden ville det blive umuligt for en beslutningstager, f. eks. en minister – det samme gælder en borgmester og mange andre øvrigheds personer, herunder ikke mindst de folkevalgte, men også de ansatte chefer – at tage alle de specialister og eksperter og dygtige hjælpere, de måtte kunne råde over på vejen til deres beslutning, med på råd, hvis der ikke var ganske klare, men altså ikke nedskrevne og eksemplificerede grænser for, hvad man må udtale sig om, og hvad man ikke må udtale sig om. De ville slet ikke komme med i beslutningsprocessen. Den ville blive besværliggjort, og den offentlige debat ville ikke få tilført nogle nye, værdifulde oplysninger. Der ville blive åbnet for en masse sladder og for en masse misforståelser.

Vi så én i begyndelsen af ugen, hvor en medarbejder i kulturministeriet efter min opfattelse gik langt ud over, hvad en medarbejder kan tillade sig over for sin chef, i dette tilfælde ministeren. Nu har medarbejderen beklaget det siden, så er det i orden, og jeg drager det kun frem for at vise, at her bebudede man ligefrem en bekæmpelse af sin foresatte, den folkevalgte minister. Hvis det dannede skole, ville det ikke være til at leve med.

Jeg kan heller ikke godkende den sontring, som fru Margrete Auken har gjort sig til talsmand for, mellem synspunkter og viden, altså at viden, som erfares i tjenesten, skal man frit kunne bruge i offentlig debat og dermed bringe til offentlighedens kendskab. Jeg tror, hele vort forvaltningssystem ville blive ødelagt derved. Derfor forbyder det sig selv.

Jeg tror ikke, der er behov for lovgivning. Der er behov for at være opmærksom på, hvis der sker overgreb, og dér tror jeg, vi både gennem den politiske og den mediemæssige årvågenhed og debat har et udmærket instrument – i hvert fald det bedste, vi overhovedet kan få.

Lawaetz (FP):

Da vi talte om videobånd, kunne jeg fuldt tilslutte mig justitsministerens tale, men nu har vi hørt en formfuldendt tale både fra justitsministeren og fra den socialdemokratiske ordfører, og hvad har vi så hørt? Nydelige taler, men vi er tilbage, hvor vi plejer at være, på den ene side og på den anden side,

uden at de to herrer i og for sig sagde noget, uden at de tog stilling til det, der ligger her på bordet.

Vi vil gerne tage stilling i fremskridtspartiet. Vi har stor sympati for det, der her er fremsat. I og for sig nævner SF i sine bemærkninger hovedsætningen, at yringsfriheden hører til blandt de grundlæggende frihedsrettigheder. Det kan ikke siges mere rigtigt. Spørgsmålet er nemlig, om der ikke i forvejen eksisterer en lang række begrænsninger i yringsfriheden. Vi kan nævne som eksempel – det er et spørgsmål, der engang burde tages op – om det i og for sig er lovligt med et monopol-TV, hvor der absolut ikke er yringsfrihed. Om man har yringsfrihed., kommer i hvert fald an på, hvem man er.

Det er klart, at de ansatte kan udtale sig på egne vegne, og det er også klart, at hvis de udtaler sig på den offentlige myndigheds vegne, må de holde sig inden for de beføjelser, som ledelsen har angivet. Det er måske ikke så indviklet, som man gør det til, for man kan i og for sig sige det samme ude i det private erhvervsliv. Dér kender man sit firmas synspunkter, man kender sine ledes synspunkter og prøver på at give bedst muligt udtryk for dem.

Hr. Hans Jørgen Jensen var så letsindig at nævne sanktioner – det syntes han var noget frygteligt noget – og risikoen ved at udtale sig. Men kigger vi på punkt 3 i beslutningsforslaget, hvor der tales om, at ledelsen i offentlige myndigheder ikke har ret til at anvende sanktioner i ansættelsesforhold på grundlag af lovlige ytringer eller på grundlag af uoverensstemmelser, så bliver man straks uhyggeligt tilpas.

Hr. Arne Melchior tog lidt ordet ud af munden på mig, men jeg vil godt nævne afskedigelsen af fru Birgitte Oxdam på en helt anden facon. Jeg mener, at det er fuldstændig utilladeligt, hvad vores kulturminister her gør. Man ved, de har haft modstridende synspunkter, man ved, at de har været uenige om en hel masse – og så bliver fru Birgitte Oxdam afskediget på gråt papir. Man kan også kige på – hvis man går tilbage til 1907 – fundatsen, hvor der står, at et bestyrelsesmedlem kun kan udskiftes hvert 6. år. Det blæser kulturministeren på. Her er tale om uhyggelige sanktioner, hvis man ellers giver dem det rette navn.

[Lawaetz]

Det har været nævnt før, at der er så mange offentligt ansatte i folketinget, at man dér kan komme i forlegenhed med hensyn til, hvornår man må ytre sig, og hvornår man ikke må. Man vil kunne finde mange eksempler på det. Jeg ved, at min kollega hr. Knud Lind har været ude for nøjagtig det, da han kom til at ytre sig om en sag ud fra sit kendskab til den i kommunalbestyrelsen.

Vi ser som sagt meget sympatisk på forslaget. Jeg vil godt medgive såvel justitsministeren som hr. Hans Jørgen Jensen, at det er svært at lave eksakte bestemmelser, men man skal absolut arbejde i retning af en øget ytringsfrihed, også for offentligt ansatte. Jeg synes næsten, det er et mistillidsvotum til offentligt ansatte, at man forsøger på at bremse deres ytringsfrihed.

Vi ved alle sammen, at hvis man vil rigtig frem i verden, skal man tilhøre det store socialdemokrati. Netop dér kunne der være tale om, at de stakkels mennesker skulle have noget større ytringsfrihed, for vil man op til toppen dér, så er det begrænset, hvad man tør sige. Derfor er ordet »sanktion«, som hr. Hans Jørgen Jensen bragte ind i billedet, nok værd at diskutere lidt nærmere. Et menneske kan godt være dygtigt og velegnet til en stilling uden at tilhøre det største parti.

Lone Dybkjær (RV):

Da mit partis ordfører, hr. Bernhard Baunsgaard, ikke kan være til stede, skal jeg på partiets vegne sige følgende:

Det radikale venstre er enig med SF i, at offentligt ansattes ytringsfrihed må sikres. Professor Poul Andersen har i sin afhandling herom fastslået, at offentligt ansatte ikke burde finde sig i, at grundlovens regler om ytringsfrihed ikke gælder for dem, og professoren peger med rette på, at kun indskrænkninger, der var lovbestemte, burde tillades.

For samfundet er det efter vor opfattelse meget afgørende, at offentligt ansatte deltager i debatten og gør brug af deres ytringsfrihed. Debatten kan i mangfoldige tilfælde slet ikke føres på sagligt grundlag, hvis de eksperter, som offentligt ansatte ofte er, ikke kan deltage frit i debatten. Debatten bliver ringere, lovene dårligere, og det ender med at gå ud over os alle sammen.

SF taler om, at man ikke må gribe ind over for offentligt ansatte, der deltager i de-

batten, men vi vil gerne gå videre og lade det være medtællende i positiv retning ved forremmelser, at offentligt ansatte havde deltaget – naturligvis på saglig vis – i den offentlige debat.

Der er altså for vores vedkommende tale om tre mål. For det første at sikre de offentligt ansattes menneskeret, for det andet at sikre den saglige debat til gavn for os alle sammen og for det tredje, at de offentligt ansatte måske netop burde forfremmes på grund af, at de havde deltaget i debatten.

Inge Krogh (KrF):

Det er naturligt, at de offentligt ansattes ytringsfrihed er begrænset af lovregler om tavshedspligt og om injurier, ligesom de selvfølgelig ikke må give urigtige oplysninger. Hvad omfatter så tavshedspligten? Først og fremmest er der selvfølgelig tavshedspligt angående klienter og deres forhold – dem, som søger til de offentlige institutioner, hvor de enten er tvunget til at komme, eller hvor de skal hjælpes. Tavshedspligten må også gælde andre forhold, f. eks. de interne forhold, men hvordan? Det må nærmest være en fornemmelssag hos den enkelte, hvordan man vil administrere det, og da der er så forholdsvis få sager af den slags, må det vel betyde, at man fra både underordnedes og overordnedes side nogenlunde accepterer hinanden.

Det ville være meget trist, hvis offentligt ansatte ikke skulle kunne udtale sig i den offentlige debat, da vi ved, hvor stor en del af vores befolkning der er ansat i den offentlige sektor. Jeg har i hvert fald selv, ansat under socialstyrelsen, adskillige gange kritiseret den kraftigt og bl. a. talt om, at det var som at slå i en dyne at tale med dem, og jeg er i hvert fald aldrig nogen sinde blevet bebrejdet det. Det kan godt undre mig lidt bagefter, men det er der altså ikke nogen der har gjort.

Jeg har til gengæld oplevet noget sådant, mens jeg har været herinde. Fra en institution skrev en underordnet tjenestemand til mig om noget, han syntes der manglede på institutionen. Det resulterede i, at jeg stillede et spørgsmål til en minister, og jeg fik et ganske udmærket svar, som for øvrigt ikke kunne fornærme nogen som helst, heller ikke institutionens leder. Det var selvfølgelig ikke

[Inge Krogh]

kendt gennem spørgsmålet, hvem oplysningerne kom fra, men lederen havde altså erfaret det og kaldte vedkommende underordnede tjenestemand ind til sig. Han fik altså en reprimande. Om det bliver til mere, ved jeg ikke. Men det fik mig til at tænke på, at hvis en leder af en institution ikke ønsker at bringe nogle mangler frem, så vil den oplysning måske kunne mangle i den politiske beslutningsproces.

Knud Lind (FP):

Inden for etaterne rækker de offentligt ansattes yringsfrihed ikke ret langt – slet ikke, hvis de vover at kritisere den etat, hvor de selv er ansat, og slet ikke, hvis de kritiserer sagsbehandlingen eller ledende personers sagsbehandling.

Jeg vil give et helt konkret eksempel på dette. Som medlem af Fladså kommunalbestyrelse satte jeg spørgsmålstegn ved, om en bankdirektør kunne sidde som medlem af et erhvervsmæssigt anpartsselskab i strid med bank- og sparekasseloven, og nævnte i den forbindelse den manglende politimæssige efterforskning. Spørgsmålet blev rejst af mig i en kommunalbestyrelse som politiker, men min kritik af efterforskningen fra Næstved politis side fik den daværende politimester i Næstved til at opfordre politimesteren i Køge, der var mit tjenestested, til at rejse en disciplinærsag.

Klagen blev journaliseret den 1. maj og den 10. juni under disciplinærsager, og man skrev i rubrikken: »Besværligheder i Næstved«. Hr. Orla Møller, den daværende justitsminister, besvarede min senere klage og skrev den 5. november 1975 som svar på klagen over forsøget på via tjenestemandens loven at lukke munden på undertegnede, at der ikke verserer eller har verseret en disciplinærsag. Uagtet den var journaliseret m.v., havde den altså ikke eksisteret. Man opdagede, at man var gået for langt.

Det pudsige i sagen er, at jeg et års tid senere kunne høre en kollega inde hos rigspolitchefen fortælle om, hvordan han havde siddet og moret sig over denne pudsige sag. Den var nemlig lagt ved mine sagsakter inde hos rigspolitchefen, uagtet der selvfølgelig ikke eksisterede nogen disciplinærsag. Det kunne være, at justitsministeren måske, når

justitsministeren var på besøg inde på politigården, kunne få sagen at se.

Ebba Strange (SF):

Jeg skal takke for debatten, takke for den interesse, der har været vist for forslaget fra ordførernes side. Det tager jeg som tegn på, at vi stadig væk i dette ting anser spørgsmålet om de offentligt ansattes yringsfrihed for at være en sag, vi skal beskæftige os alvorligt med.

Jeg kan ikke udvide takken til også at gælde en tak for opslutning bag forslaget, idet jeg hos ordførerne har opfattet en udbredt betænkelighed ved, om det er muligt at lave en yringsfrihedslov som den, vi foreslår.

Jeg kan godt forstå betænkelighederne, det være sagt med det samme, og vi har også drøftet meget i socialistisk folkeparti, om det var muligt at lave en speciel yringsfrihedslov. Jeg ved godt, at den svenske sekretesslag omfatter 129 paragraffer og nok ikke engang er rigtig dækkende endda. Vi ved altså, at det er et svært område, vi bevæger os ind på. Vi synes alligevel, vi ville forsøge, om vi kunne få tilslutning til det, selv om vi godt vidste, at der i givet fald lå et stort arbejde forude, når en sådan lov skulle udformes.

Det har selvfølgelig været et af udgangspunkterne for os, at vi har haft Bent Christensens responsum liggende som materiale her i folketinget efterhånden i et par år. Det er jo rigtigt, som fru Agnete Laustsen siger, at Bent Christensen ikke mener, det er nogen enkel og nem sag at lave en lovgivning på dette område, og fraråder det ud fra nogle af de samme vurderinger som dem, både justitsministeren og nogle af ordførerne har gjort sig til talsmand for, nemlig at man kan komme til at lægge for stramme regler.

Vi skriver i bemærkningerne til forslaget, at man f.eks. kunne tænke sig en lovgivning udformet i tilknytning til lov om offentlighed i forvaltningen eller offentlighedsloven i det hele taget. Jeg er glad for, at dette forslag nu i hvert fald bliver førstebehandlet og kommer til at ligge i udvalg, og at vi måske kan lave en beretning fra retsudvalget på baggrund af det, fordi der måske er nogle af de overvejelser, vi når frem til, der kan indgå i det arbejde, der foregår i justitsministeriet i øjeblikket med offentlighedsloven og loven om offentlighed i forvaltningen. Tingene

[Ebba Strange]

hænger jo meget nøje sammen, og det kunne være en løsning på problemet, at man fik nogle retsregler skrevet ned i forbindelse med den lovgivning. Det skulle der være mulighed for at nå, når tidsterminerne i det, vi beskæftiger os med, er, som de er.

Jeg er enig med hr. Hans Jørgen Jensen og andre, der har været inde på, at en del af problemet løses gennem samarbejdsaftaler mellem de ansatte og arbejdsgiverne. Det, som jeg synes er beklageligt, er, at vi i nogle offentlige forvaltninger oplever et demokrati, der er ringere, end vi oplever det i nogen privat virksomhed. Til trods for at vi påberåber os, at de offentlige myndigheder eller de offentlige institutioner og virksomheder er underlagt et demokratisk samfund, kan vi alligevel opleve en styring, en hakkeorden og nogle hierarkiske systemer med mundkurve, som faktisk trodser det, som nogen er udsat for i de private virksomheder. Det er ubehageligt, at det er sådan, og jeg mener, at offentligt ansatte gennem deres organisationer og de offentlige forvaltningschefer som arbejdsgivere burde være dem, der gik i spidsen med at udvikle demokratiet på arbejdspladsen. Hvis man fik et udviklet demokrati på de offentlige arbejdspladser, ville en del af problemet være løst derigennem. Så sagen har mange sider.

Jeg skal knytte et par bemærkninger til noget af det, ministeren og ordførerne har sagt. Med hensyn til justitsministerens bemærkning om, at der må gælde visse grænser af hensyn til den politiske beslutningsproces, kan jeg næsten ord til andet henholde mig til, hvad fru Margrete Auken sagde, nemlig at det bl.a. er af hensyn til den politiske beslutningsproces, vi gerne vil have åbnet op for de offentligt ansattes ytringsmuligheder. Vi mener, at den politiske beslutningsproces, uanset om den finder sted her i huset eller den finder sted i amterne og kommunerne, er afhængig af, at vi som folkevalgte får gode, grundige og solide oplysninger af de mennesker, der har forstand på det, og at det ikke kun er ministrene og forvaltningscheferne og borgmestrene, der får disse oplysninger. De må gives til alle os, der til syvende og sidst er medansvarlige for, at de politiske beslutninger bliver truffet på et så solidt grundlag som muligt.

Det er klart, som ministeren sagde, at der er visse offentligt ansatte, der må tie stille.

Det mener jeg også vi har taget hensyn til i de bemærkninger, vi har knyttet til forslaget, for det første ved at sige, at man udtaler sig på egne vegne. I samme øjeblik man udtaler sig på institutionens eller på ledelsens vegne, er man underlagt nogle begrænsninger. Men det er jo karakteristisk, at indgrebene mod ytringsfriheden kun træder i kraft, når man kritiserer. Der bliver aldrig skredet ind over for en ytring, der bare bakker op bag ledelsens synspunkter.

Ministeren var inde på, at det er en særlig opgave at præcisere tavshedspligten, og det er der også nogle af ordførerne der har været inde på. Ministeren meddelte samtidig, at han ikke kunne oplyse noget om, hvornår det tavshedspligtsudvalg, der sidder, bliver færdigt. Det er jeg lidt ked af. Jeg havde egentlig håbet på, at vi kunne få løftet sløret lidt for det i denne debat. Kunne vi dog ikke få bare et lille praj om, hvor længe det er meningen de skal arbejde endnu? Jeg har talt med ministeren om det før. Jeg ved godt, det er et stort arbejde, de er i gang med, men jeg synes, det er vigtigt, og det er især vigtigt, hvis dette folketing ikke vil lave lovgivning om offentligt ansattes ytringsfrihed. Så er det i hvert fald vigtigt, at vi får præciseret nogle af de andre ting, altså nogle samarbejdsregler, en nedbrydelse af ledelseshierarkiet, nogle tavshedspligtsbestemmelser, så ved vi, at dér går nogle begrænsninger. Så må vi vel efterhånden tro på, at når bortses fra det, har også offentligt ansatte en udbredt ytringsfrihed.

Jeg er glad for, at ministeren kunne sige, at regeringen stadig var indstillet på at udvide medarbejderindflydelsen. Det synes jeg er kolossalt vigtigt. Jeg synes også, det ville være kolossalt vigtigt, hvis der var større medarbejderindflydelse på røkerier, på afskedigelser, på den måde, man flytter personale på i visse situationer, også situationer, der har noget med ytringsfrihed at gøre.

Hr. Hans Jørgen Jensen tror jeg jeg har svaret. Det, jeg især hæftede mig ved, var udtalelsen om samarbejdsaftalerne. Selv om jeg ikke mener, at de helt overflødiggør en lovgivning, er jeg enig i, at en lang række problemer bør løses ad den vej.

Jeg skal lige sige til fru Agnete Laustsen, at det forslag, SF har fremsat, ikke er identisk med det, det radikale venstre fremsatte,

[Ebba Strange]

men det er klart, det rører ved de samme problemer.

Jeg takker for den varme tilslutning fra det radikale venstre. Fru Lone Dybkjær var inde på det, som det radikale venstre også tidligere har været inde på, nemlig at der faktisk burde gælde en slags ytringspligt, når man var offentligt ansat. Det skulle i hvert fald belønnes, hvis man deltog i den offentlige debat, fremfor at man skulle være bange for at gøre det.

Der er ingen tvivl om, at situationen bliver vanskeligere – det gør den både for offentligt ansatte og privat ansatte – i en situation, hvor man er bange for at blive fyret, altså hvor stillingerne ikke hænger på træerne, hvor det at flytte fra den ene stilling til den anden ikke er så let, som det har været ved andre lejligheder. Så bliver selvcensuren og den indbyrdes kontrol stærkere, og det er ikke godt for os.

Fru Agnete Laustsen var også inde på det med tavshedspligten. Jeg håber, ministeren kan sige lidt mere om, hvornår man bliver færdig i tavshedspligtsudvalget, end han har gjort.

Når hr. Brøndsted siger, at det heldigvis er forholdsvis få sager, vi hører om, så er det nok rigtigt. Det er forholdsvis få sager, vi hører om i den offentlige debat, men det er i årenes løb ikke få sager, jeg har fået. Nogle af dem har der været skrevet om i aviserne, andre har der ikke været skrevet om i aviserne. Jeg må sige, når jeg tæller dem op, ikke kvalitativt, men kvantitativt, at de fleste stammer ude fra amternes og kommunernes administrationer. Jeg har nogle gange indtryk af, at jo tættere man sidder ved den kommunale administration, des mere oplever man, at man ikke må ytre sig kritisk om hverken det ene eller det andet. Det synes jeg er pinligt. Vi ville naturligvis gerne opnå med denne lovgivning, at det blev lidt lettere.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslagets overgang til anden (sidste) behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Jeg foreslår, at forslaget til folketingsbeslutning henvises til retsudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

12) Første behandling af:

Forslag til lov om ændring af lov om svangerskabsafbrydelse.

[Af Inge Krogh (KrF) m.fl.]

(Lovforslag nr. L 160. Fremsat 18/3 82).

Lovforslaget sættes til forhandling.

Forhandling

Justitsministeren (Ole Espersen):

Lovforslaget, som er en genfremsættelse, går ud på at gøre den vejledning hos de sociale myndigheder, som abortsøgende kvinder efter de gældende regler skal have tilbudt, obligatorisk. Det, der nu er et tilbud, skal altså efter forslaget være obligatorisk. Dette forslag har 4 gange tidligere været fremsat her i folketinget – jeg skal ikke gentage præcis, hvornår det har været – og det er hver gang blevet forkastet. Det skete sidste gang, altså for fjerde gang, i foråret 1976, hvor det blev forkastet af et meget stort flertal.

Når jeg fremhæver denne forhistorie, de mange skibbrud, er det naturligvis ikke for på nogen måde at drille eller anfægte forslagsstillernes ret til at komme med det igen, men jeg gør det, fordi der som begrundelse for nu på ny at fremsætte forslaget i bemærkningerne står en henvisning til udviklingen i fødsels- og aborttallene. Den udvikling, som altså er begrundelsen for, at man nu kommer for femte gang, forstår jeg ikke rigtig. Det skal jeg vende tilbage til om et øjeblik.

Om behovet anføres det, at en udvidet obligatorisk vejledning vil være en hjælp for kvinden, der står i en situation, hvor hun ofte føler sig meget ensom og mangler adgang til en forsvarlig gennemdrøftelse af hele situationen. Jeg er enig i, at den abortsøgende kvinde kan have behov for en forsvarlig gennemdrøftelse af sin situation med de sociale myndigheder. Kvinden har imidlertid allerede efter de gældende regler adgang til at få vejledning hos socialcenteret, hvis hun